

VILÁG- TÖRTÉNET

11. (43.) évfolyam 2021. 1.

A BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

- **AKLAN ANNA**
GÁNDHÍ JELENTŐSÉGE
- **SZENKOVICS DEZSŐ**
GÁNDHÍ-RECEPCIÓ A MAGYAR NYELVTERÜLETEN
- **SÁGI PÉTER**
MAHÁTMÁ GÁNDHÍ EMLÉKEZETE MA, A FIATAL INDIÁBAN
- **GÜNSBERGER DÓRA**
GÁNDHÍ ÁBRÁZOLÁSA PAKISZTÁNBAN. „HIVATALOS”
TÖRTÉNETÍRÁS ÉS PERCEPCIÓK
- **RENNER ZSUZSANNA**
BÁPÚDZSÍ HALHATATLAN TÖRTÉNETE. A GÁNDHÍ-KONOGRÁFIA
RÉTEGEI
- **SZIVÁK JÚLIA**
MAHÁTMÁ GÁNDHÍ A FILMVÁSZNON

VILÁGTÖRTÉNET
A Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetének folyóirata

Szerkesztők
Skorka Renáta (főszerkesztő)
Bíró László, Martí Tibor, Vámos Péter
(szerkesztők)

Szerkesztőbizottság
Glatz Ferenc (elnök), Borhi László, Erdődy Gábor,
Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,
Majoros István, Mihalik Béla Vilmos,
Pók Attila, Poór János

TARTALOM

Mahátmá Gándhí alakja a történelemben és a kulturális emlékezetben (Ittész Máté)	1
<i>Tanulmányok</i>	
Aklan Anna: „Az Igazság és az Erőszakmentesség olyan ősieik, mint a hegyek.” Gándhí jelentősége	5
Szenkovics Dezső: Gándhí-recepció a magyar nyelvterületen	21
Sági Péter: Mahátmá Gándhí emlékezete ma, a fiatal Indiában	43
Günsberger Dóra: Gándhí ábrázolása Pakisztánban. „Hivatalos” történetírás és percepciók	53
Renner Zsuzsanna: Bápúdzsi halhatatlan története. A Gándhí-ikonográfia rétegei	77
Szivák Júlia: Mahátmá Gándhí a filmvászonon	97
<i>Nagyító</i>	
Fejérdy András: „Az amerikai érdekek európai ügynöksége”? XII. Piusz keleti politikájának historiográfiai mérlege	111
<i>Szemle</i>	
Magyarországi Anjouk és avignoni pápák. A szentszéki–magyar kapcsolatok I. Károly uralkodása alatt (Barabás Gábor)	145
I. (Nagy) Lajos és Mária uralma (Urbán Máté)	148
„A szomszédos Magyarországon az utóbbi napokban az ellenforradalom garázdálkodik...” Az 1956-os magyar forradalom csehszlovák dokumentumai (Janek István)	154

Jelen számunkat Ittész Máté szerkesztette

Mahátmá Gándhí emlékezete ma, a fiatal Indiában

Móhandász Karamcsand Gándhí. Tiszteletet érdemlő Gándhí-dzsi. Bápú, apácska. *Rástra-pitá*, a nemzet atyja. *Mahá-átmá*, „nagy lélek”. És mégis, Mahátmá Gándhí vagy nem Mahátmá Gándhí? – tűnődik a 21. század elején, történetének egy új fejezetét megkezdő India, egy fiatal India. A 2011-es népszámlálási adatok értelmében e földrésznyi ország lakosságának mintegy 65 százaléka 35 év alatti életkorú. E temérdek fiatal már mind egy olyan korszak gyermeke, amelyben szüleikkel szemben többen és többen nemcsak a Nyugat felé tekintenek, de elmennek külföldre, sőt ezt talán előjoguknak is tekintik, onnan pedig elh hozzák haza, amit arra érdemesnek gondolnak, a maguk felfogása, kedve szerinti átalakításokkal. A Nyugat 1991 előtt csak kopogtatott a függetlenséget követően gazdasági értelemben elzárkózó, Dzsaváharlál Nehrú és lánya, Indirá Gándhí (nem rokona az esszé főalakjának) miniszterelnökségének korszakában a szocialista országokkal rokonszenvező India ajtaján, ám azután egy pénzügyi válság eredményezte kényszerű gazdasági liberalizáció folytán nemzetközi vállalatok és az angol nyelven elérhető kulturális trendek hullámai söpörtek, söpörnek végig az országon.

India külföldre tekintő társadalmi rétegei – azok, amelyek a britek távozása után rendszerük közvetlen örökösei lettek, illetve azok az osztályok, amelyek felemelkedésüket, akár egész társadalmi csoportjukét, a hozzájuk való kulturális „felzárkózásban” látják – lelkesen válnak a már nem annyira távoli nyugati világ számukra hol még egzotikus, hol már adaptált kulturális termékeinek felvevőpiacává, részben peremterületévé. A gyarmati korszak szellemi értelemben nem ért véget 1947-ben, folytatódik, amíg a külföldről átemelt fogyasztói kultúra képes felülírni indiaiak sokaságának hagyományos életvitelét. Miközben nehezen találják az egyensúlyt a számtalan kommunikációs csatorna által egyre globálisabbá váló világban a régi értékek és az újdonságok között, nem meglepő, hogy Mahátmá Gándhí jelentőségének megítélése sem lehet ma olyan egyértelműen kedvező, mint amilyenek a 20. század derekán még tűnhetett.

Móhandász Gándhí India nyugati részén, Gudzsarát partvidékén, Pórbandarban született hagyományos kereskedőcsaládban. Hozzátartozói közül nem mindenki támogatta a korai megházasítása miatt családost, mégis a tengeren túlra tanulni

* A szerző az ELTE BTK Indológia Tanszékének egyetemi tanársegédje (1088 Budapest, Múzeum krt. 6–8., sagi.peter@btk.elte.hu).

igyekvő fiatal, de ő kitartott elképzelése mellett, hogy a University College Londonban tanuljon jogot. A trinidad, indiai származású Nobel-díjas író, Vidiadhar Surajprasad Naipaul 1964-ben látogatott először őseinek földjére. Útleírásában Indiát egy nyugati (gyarmatos) idegen szemével, felülről szemlélte és – kiváló irodalmi érzékel ugyan, de – éles nyelvvel bírálta, már könyvének címében egy sötét területét nyilvánította.¹ Mint *non-resident Indian* (NRI, diaszpóra-indiai), úgy ítélte meg: visszamaradott hazájában Gándhí egyedülálló sikeréhez nem feltétlenül a születési adottságai és a gyermekkorában szerzett értékrend, annál inkább az angol földön végzett tanulmányok, majd a Dél-Afrikában, az odatelepült indiaiak szegregációja elleni kiállás során nyert jogvédői tapasztalatok, az összesen huszonnégy külföldön töltött év segítette hozzá; vagyis hogy maga is kivándorló volt. Úgy tudni, a tiszteletteljes Nagy Lélek elnevezést az afrikai országban kapta azoktól, akiket megsegített.

Naipaul erről a fél évszázaddal ezelőtt tapasztalt, számára oly zavaró, ugyanakkor a helyiek számára bevett higiénias szokásokat leíró *The Colonial* című fejezet elején értekezik. Szerinte Gándhí mindenekelőtt a fejlett külföldről hozott élettapasztalata által tudhatott az indiaiak számára a saját korában forradalmi üzenetet közvetíteni. Amikor 1917-ben Gándhí létrehozta a Szábarmatí folyó partján álló *ásramját* (lelkigyakorlatos telepét, szeretetházát) Gudzsarát fővárosában, Ehmádábádban, egy börtön és egy halottégető közötti területen, korántsem mindenkit győzött meg elképzelése, hogy az általa *Hari-dzsannak*, Visnu gyermekeinek mondott érinthetetlenek (*dalitok*) is bebocsátást nyerjenek erre a helyre. A megelőző két évben már működött a város egy másik szegletében a közösség, de voltak, akik otthagyták, így Gándhí tulajdon nővére is, mivel elfogadhatatlannak találták, hogy a magas kasztbeliek – mint szellemi örököse, Vinóbá Bháv – osztozzanak az árnyékszékek tisztántartásának feladatán.

Gándhí tisztaságeszménye, amely évezredes szokásrendszert szándékozott felülírni, a Naréndra Módí miniszterelnök által 2014-ben indított *Szvacsh Bhárat Abhiján*, Tiszta India Mozgalom révén a mai Indiában is érvényes. Módí kormánya 2019-re, Gándhí 150. születési évfordulójára azt tűzte ki célul, hogy kijavítja a kommunális hulladékszállításban és -elhelyezésben tapasztalható hibákat, megtisztítja az ország közterületeit. Valóban, néhány év elteltével India láthatóan tisztább lett; a változás a vasúti infrastruktúrában volt talán a leggyorsabban észlelhető. A kezdeményezés jelképe (logója), Gándhí jellegzetes kerek drótkeretes szemüvege, amely nemcsak óriásplakátokon (*1. kép*), de még a vonatokon árult papír teászcészéken is megjelent, azt üzeni: e téren az ő víziója egybeesik a modern indiai jobboldalnak a kasztokon lassanként felülemelkedni képes, új hindu társadalom létrejöttébe vetett hitével.

Gándhí másik központját, Szévágrámot („a szolgálat falva”) a rádzsasztháni (márvári) kereskedőcsaládból származó, a ma is nevét viselő vállalatcsoportot megalapító Dzsamnálál Badzsádzs földadományainak köszönhetően India szívében, a mahárástrai Nágpurhoz közeli Vardhában hozta létre. 1928-ban mecénása a helyi hindu közösség felháborodása ellenére megnyitotta a városka főutcáján álló, tulaj-

1 Naipaul, 1964.

1. kép.
A Tiszta India
Mozgalom
hirdetése

donát képező Laksmí-Narájana-templomot az érinthetetlenek számára. Az indiai állami intézményekben nemcsak Gándhí, de B. R. Ámbédkar portréjával is gyakran találkozhatunk. A New York-i Columbia Egyetem és szintén a University College London hallgatójaként végzett, kimagasló műveltségű, ugyanakkor dalit származású jogtudós India alkotmányának egyik fő szellemi atyja. 1932-ben, a korlátozott parlamentarizmus engedte keretek között egymásnak feszülő pártérdekeket figyelve Gándhínak nehezebbre esett meggyőzni punéi egyezségük (Poona Pact) előtt az alacsony kasztokat külön képviselői helyekhez juttatni kívánó Ámbédkart, hogy a muszlim elit elszakadása közben ne gyengítse tovább a hinduk pozícióját a dalit csoportok külön útra terelésével.

1956-ban, halála előtt Nágpurban Ámbédkar buddhista hitre tért, ezzel a dalit csoportok számára hagyományt is teremtett. Ő Gándhíban végső soron mindig annak a hindu vallásos eszmeiségnek a letéteményesét látta, amelyből kirekesztve, emiatt ahhoz sosem tartozva éltek sok évszázadon át a dalitok közösségei. Magam éppen a közeli Vardhában, a Mahátmá Gándhí Nemzetközi Hindí Egyetem hallgatója voltam, és akadt alkalom, amikor a kollégiumi diákok közötti szemléletbeli különbség Ámbédkar képeinek leszaggatásához vezetett, míg máskor jobboldali gondolkodók (mint V. D. Szávarkar) nyomatai estek áldozatul. Csupán egy apró példa ez az indiai társadalom mintegy alsó ötödét máig érintő problémákra, amelyek megoldásához segítő szándékuk ellenére a két nagy politikus nem lehetett elegendő.

1968-ban az állami Indian Film Division egy ötórás dokumentumfilmben összegezte Mahátmá Gándhí életét. A felvétel Gándhí kedvenc *bhadszanjával*, a régi gudzsaráti nyelven íródott, *Vaisnava dzsana tó tené kahijé* (Az istenszerető ember az...) kezdetű vallási énekkel indul, miközben két idézetet olvashatunk: Albert Einstein úgy fogalmazott, „a jövő nemzedék aligha hiszi majd, hogy a földön egy

olyan hús-vér ember járt közöttünk, mint Gándhí”; Romain Rolland francia író és gondolkodó pedig egyenesen „második Jézus Krisztusnak” vélte őt. Gándhí e „keresztény olvasata” eszünkbe idézi, hogy nézetrendszere sokoldalú volt. Egyfelől a Bhagavad Gítát és bizonyos vallásos dalokat naponta énekelték ásrámjában, s – ismert – lelkét is Ráma nevével az ajkán lehelte ki, másrészt viszont nyitott volt a Biblia olvasására. Nem más, mint az indiai függetlenséget támogató C. F. Andrews atya ment Dél-Afrikába Gópál Krisna Gókhálé, az indiai mérsékeltek vezetőjének felkérésére, hogy Indiába hívja Gándhít. Kapcsolatuk később mindvégig szoros maradt, Andrewst Gándhí kezdte *Dínbandhuként*, a szegények barátjaként emlegetni. Egy egykorú indiai fiatallal való személyes vitám néhány évvel ezelőtt különösen felhívta figyelmemet arra, hogy miközben sokan könnyedén gondolnák, a hitbuzgó Gándhí megtestesíti a hindu erényeket vagy elveket, az ortodox felfogásúak számára nézetei túl vegyesek és önállóak.

Indiában folytatott tanulmányaim ideje alatt néhányszor találkoztam ezzel a kifejezéssel, szállóigével: *madzsbúri ká nám Mahátmá Gándhí*, szó szerinti fordításban: a kényszerűséget, avagy megalkuvást Gándhínak hívják. Gándhít a szélsőséges politikai irányzatok gyakran bélyegzik az átkos puhányság pártolójának. Közismert, hogy halálát a függetlenség elnyerése után a Hindu Mahászabhá nevű szervezethez kötődő Náthúrám Gódszé pisztolylövése okozta. A tettes nem bánta meg vétkét, ugyanis az általa képviselt szellemi irányzat értelmezésében Gándhí egy személyi felelőse annak, hogy a két világháború között a muszlim politikai szervezetek teret nyerhettek, az angolok pedig kivonulásukkal egyidejűleg állandósíthatták az addig is képviselt „oszd meg és uralkodj” politikájukat Pakisztán létrehozásával, vélelmezetten azért, hogy a térség megerősödése ne boríthassa fel a világpolitika erőviszonyait. Nem a konzervatív erők az egyedüliek azonban, amelyek nem rokonszenveznek Gándhí irányzatával. Az 1970–1980-as évek szélsőbaloldali pandzsábi költője, Avatár Szingh Szandhú, írói nevén Pás viszont – aki később a Pandzsáb Indiától való függetlenedése mellett agitáló szélsőségesek merényletének áldozata lett – egy írásában kifejti, hogy Gándhí békemozgalma nem önmagától lett sikeres (a világháborútól rendült meg a brit uralom), ellenben a lánglelkű középosztálybeli ifjú, Bhagat Szingh helytállása igazán példaértékű.

Bhagat Szingh 1928-ban, huszonegy évesen részt vett – a veterán függetlenségi harcos, Lálá Ládzspat Ráj halálát megtorlandó – egy angol rendőrtiszt elleni merényletben Láhaurban, majd az indiai törvényhozás épületében rejtett el a következő évben két működésbe nem hozott robbanószerkezetet, illetve röplapokat szórt a képviselők közé segítőivel. Kétéves fogva tartás után, 1931-ben ítélték halálra. Ha az internetes keresőmotorok segítségével vetünk egy pillantást a Gándhí, illetve a Bhagat Szingh képmásával ellátott férfipótlók kínálatára, egyrészt feltűnik, hogy Bhagat Szingh alakjából sokkal szélesebb a választék, másfelől pedig a modellek attitűdjéből kitűnik, hogy a két mártír közül az utóbbi felel meg a keménykötésű (észak- vagy északnyugat-indiai) férfi ideáljának, annak ellenére, hogy feleségével való viszonyában Gándhí a patriarchális értékrendet testesítette meg.

2011-ben egy Pulitzer-díjas újságíró, Joseph Lelyveld könyve² már megjelenése előtt botrányt kavart – Gudzsarátban az előzetes sajtóértesülések alapján kezdeményezték betiltását –, ugyanis a szerző nem kevesebbet olvasott ki Gándhí és a Dél-Afrikában vele együttműködő német építész, Hermann Kallenbach levelezéséből, mint hogy 1908-tól Gándhí Indiába való visszatértéig a barátságánál több is fűzte őket egymáshoz. Noha ennek valóságtartalmát ma már talán nem lehet egyértelműen tisztázni, Gándhí négy gyermek (pontosabban öt, de első fia nem maradt életben) vállalása után 1906-tól tartóztatta magát a házaselettől. A hindu misztikus felfogás a megtartott szexuális energiától lelki fejlődést remél; ezzel együtt nem ismerjük, hogy felesége, Kasztúr-bá miként vélekedett hitese ura egyoldalú döntéséről. Erős akaratú indiai családfeje léte, apaként különösen két idősebb fiával volt nehéz kapcsolata. Rámcsandra Guhá történész szerint elsőszülött fia, Harilál gyakran kifejezetten szembement az atyai elvárásokkal személyes szabadságáért.³ Idős korában, felesége 1944-es halála után Gándhí családjának két fiatal nőtagja, Manu (Mridulá) és Ábhá mellett ruhátlanul alva kívánt nőtlenségi fogadalma hathatós sikeréről megbizonyosodni. Mivel Gándhí korábban *Kísérleteim az igazsággal* címmel jelentette meg önéletírását, kritikusa is „kísérleteket” annál gunyorosabban vetik szemére.⁴

Ezeket a személyes részleteket sem elfelejteni, sem jelentéktelenként feltüntetni nem szabad; nem szabad ugyanakkor figyelmen kívül hagyni, hogy az arctalan online tér ma kiváló táptalajt szolgáltat a kiegyensúlyozatlan, szenzációéhes narratívák számára. Törekednünk kell arra, hogy minden történelmi alakot a maga kora etikai elgondolásainak mércéjével, az adott kor összefüggései között értékeljünk. Felidézhetjük, hogy az élete során közmegebecsülésnek örvendő, azóta szentként tisztelt kalkuttai Teréz anyát is vádolták, illetve jelenleg is vádolják az egészségügyben való járatlansággal, az általa nyújtott segítség szakszerűtlenségével, illetve a segítségnyújtás „ürügyén” kéretlen keresztény térítő tevékenység gyakorlásával. Aligha von ez le azon jó cselekedetek értékéből, amelyekkel példát mutatni akkor és ott más talán nem is járt, még kevésbé járt elől.

Jóllehet magánéletében követte a hagyományos patriarchális felfogást, politikai filozófiája előmozdította a női egyenjogúságot; kiállt a múlt század első felében még mindig bevettnek számító gyermekházasság, a lányos ház nyújtotta aránytalan hozomány, az elfüggönyözés és az – eltűnőben lévő – özvegyégetés ellen. A függetlenségi mozgalomban az indiai nők ugyanolyan tevékenyen vettek részt, mint a férfiak, legyen szó értelmiségiekről vagy tanulatlanokról. Mamtá Kálíjá hindíül alkotó író *Dukkham-szukkham* (Jóban-rosszban) című, nagyszüleinek kisvárosi életét feldolgozó regényét olvasva át lehet élni azt a lelkesedést, amellyel az 1940-es évek Mathurájában (a Krisna-hívők fontos zarándokhelye) az addig jobbára a ház falai közé szorított nők hirtelen úgy érezték: maguk is kivethetik részüket a függetlenségi küzdelemből, ha elmennek a Gándhí-féle elvek alapján felállított

2 Lelyveld, 2011.

3 Guha, 2018.

4 Gandhi, 1927–1929.

fonóba hazai ruhaalapanyagot készíteni a rokkán (*csarkhá*). Számukra akkor ez forradalmi változást jelentett, így a kor átlagemberének a Mahátmá nem a haladás kerékkötője volt, és nem megszépítette az elmaradott vidék életét, hanem inkább megértette. Hazáját nem öltönyben, hanem a nincstelenek öltözetében képviselte.

Könnyen érthető, miért viseli nevét a Mahatma Gandhi National Rural Employment Guarantee Act (MNRGA, 2005), a szükségben élő vidéki indiaiak számára indított közmunkaprogramról szóló törvény, amely évi száznappal minimumjövendelmet biztosít minden nagykorúnak. A háziipar volt hivatott megtörni az angoloktól való gazdasági függést, egyszersmind jelképértékkel bírt, hiszen történelme nagy részében a textilkészítés az ország erősségének, a finom kelmék, különösen a pamut, fő kiviteli cikkének számítottak. Napjaink politikája tovább használja Gándhí üzenetét, jól mutatja ezt a delhi repülőtérről bejárata előtt vagy a város központjában, a Rádzsív Csaukon felállított hatalmas rokka. Utóbbival szemben található egy többemeletes *khádí bhandár*, háziszóttos-áruház. Az ilyen, országsszerte megtalálható üzletekben vásárolt holmit az indiaiak könnyen felismerik, amikor az alkalom megkívánja, vagy kedvük tartja, szívesen mutatják vele indiaiságukat, hazaszeretettüket. Az indiai politikusok ma is zömmel a függetlenségi mozgalom egyszerű fehér ruhadarabjaiban jelennek meg, amikor választóikkal találkoznak, jóllehet csaknem egy évszázad telt el azóta, hogy ez szokássá vált.

Az indiai unió állami ünnepei: augusztus 15. a függetlenség napja, január 26. az alkotmány ünnepe, illetve október 2. a Gándhí Dzsajantí, születésének évfordulója. Utóbbi legalább évente egy alkalommal valamennyire felidéri milliárdnyi honfitársában teljesítményét, még ha a többi napon a vele való kapcsolat nem is mindig fennkölt. Mumbaí nőttön-növő rapperkultúrájának úttörő alakja, Divine 2019-ben Gándhí születésének 150 éves évfordulójáról a *Gandhi Money* című dallal emlékezett meg, melynek refrénje: *man kó lagtí sánti he, dzséb mé dzsab Gándhí hai* – akkor nyugodt az ember lelke, ha tele van Gándhíval a zsebe. A függetlenség kivívásától 1996-ig az indiai rúpia bankjegyeket az ország címerként használt antik oroszlános Asóka-oszlop fő díszítette, mígnem a helyét Mahátmá Gándhí képmása foglalta el. 2016-ban a címletekkel együtt a bankjegyek megjelenése változott, de továbbra is a nemzet atyja díszíti mindegyiket; könnyen érthető, hogy a legtöbb indiai így ma a fizetőeszköz révén találkozik vele. Ez részben lehet pozitív, hiszen valamilyen mértékben megjelenik a mindennapokban, ugyanakkor azt sugallja, hogy enélkül valójában nem lenne része a nemzet vérkeringésének.

India mint független szövetségi állam nem tekint még vissza hosszú múltra, így ez idáig nem olyan hosszú azon politikusok listája, akik egyaránt örvendenek közmegebecsülésnek és már nem is részei az aktuálpolitikának, vagyis akik mint egyféle „legkisebb közös többszörös” könnyedén kölcsönözhetik nevüket különféle létesítményeknek. Ahogy Dzsaváharlál Nehruét több stadion, úgy Mahátmá Gándhí nevét is számos közintézmény viseli, különösen felsőoktatási intézmények (hindí nyelvű, agrár, egészségügyi, műszaki, művészeti, munkaügyi vegyesen). A magyar falvak Kossuth Lajos utcájához hasonlóan a legtöbb indiai településen találni egy központi elhelyezkedésű MG Roadot, ahol Kalkutta, Haidarábád és Koccsi esetében már egy-egy metróállomás is kiszolgálja a forgalmat. Szülőföldjén a gudzsaráti

adminisztráció új központját Ehmádábád szomszédságában Gándhínagarnak keresztelték. Bihárban, Patná városánál hidat, Harijánában erőművet, a tamil Szélaban stadiont neveztek el róla. Az 1930-as sómenet végcélja, a gudzsaráti tengerparton fekvő Dándí nemzeti emlékhelyén kívül Delhiben és Csennaiban is láthatunk egy-egy ezt megidéző szoborcsoportot.

1987 óta Gándhí filozófiájának külön kutatóhelye van Vardhában, a Gándhí Vicsár Parisad vagy Institute of Gandhian Studies. Meg kell említenünk, hogy ugyanitt, az ország szívében az 1997-ben alapított, az indiai angol nyelvű felsőoktatás világában még kísérletinek tekinthető hindí tannyelvű egyetem jó okkal viseli a nevét. Gándhí anyanyelve a gudzsaráti, azonban politikai tevékenységéhez a Delhi környékéről származó, Észak-Indiában az évszázadok során összekötő nyelvként általánosan elterjedt hindít választotta. Ennek tudatos jellege már 1918-ban, a Daksin Bhárat Hindí Pracsár Szabhá (Dél-indiai Hindíterjesztő Társulat) megalapításában megnyilvánult, mivel szerette volna, ha a hindít akkoriban még alig ismerő Dél is csatlakozhatna ahhoz az összetartozáshoz, amelyet e nyelv ismerete jelent. Annak ellenére, hogy korántsem az összes indiai anyanyelve, illetve ma a gazdaság érdekei nem teszik népszerűvé hivatalos ízü, állami válfaját, mára az állampolgárok túlnyomó többsége beszéli, vagy legalább érti. Az indiai hindí nyelvű mozifilmek kétségtelenül fontos szerepet játszanak terjesztésében, de Mahátmá Gándhí jelensége nélkül nem biztos, hogy a sokszínű ország függetlenségének alakjai olyan egyértelműen választották volna, hogy később az államigazgatásban az angol mellé kerülhessen, annak vetélytársa legyen. Gándhí két folyóirata, a *Haridzsán* (Visnu Népe) és a *Navadzsíván* (Új Élet) is megjelent hindí változatban.

A Gándhí-évforduló megihlette a 2020-as India Art Fairt, az indiai főváros éves elit kortárs képzőművészeti kiállítását és vásárát, ahol az alkotók találkoznak a műkedvelő közönséggel, illetve a tehetős gyűjtőkkel. Már az egyik bejáratnál várt ránk a személyzet egyik kék, Gándhí-karikatúra mintájú pólót viselő tagjáról készült fénykép; a modell riadtan kiált, a keret jobb felső sarkára három megkötött piros nyakkendőt akasztottak. A Gallery Espace-nál Ravi Agarvál *Two Indians* (Két indiai) című fotónyomatán két négyzet alakú, egymás mellett párban függő keretben egy Gándhít, illetve egy Ámbédkart ábrázoló kis méretű fém mellszobrocskát láthatunk valakinek az összezáródó két tenyerén. Kettejük fentebb vázolt politikai öröksége a mai napig áthatja honfitársaik mindennapjait. A Gallerie Ganesh Parés Maití egy nagyobb méretű olaj-akril-fűrészpör vásznát állította ki *The March* (A menet) címmel (2. kép). A realiztikus és absztrakt elemeket ötvöző kép világos bal oldalán Gándhí egyedül menetel, míg a kép jobb oldali, szürkésvörös tónusú szélesebb felében árnyékban maradó alakok kémlelik őt. A komor hangulatú alkotás leszaggatott falragasz és régi fényképek kupacának hangulatát sugározza, a szemlélőben azt a benyomást kelti, hogy az egyszerűséget hirdető politikus – ma – nemigen talál követőkre.

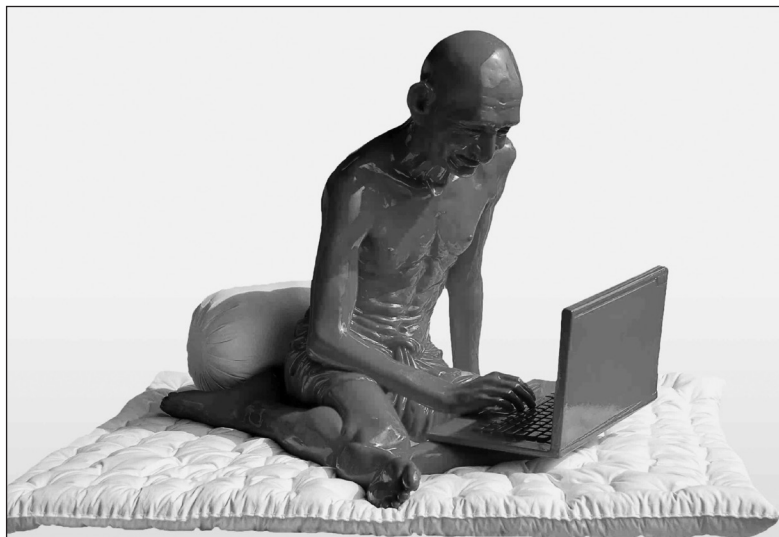
Minden bizonnyal a kalkuttai Débandzsán Rájt ragadta meg leginkább Gándhí-dzsi emlékezete. Merész, kritikus és elgondolkodtató munkáit a New York-i illetőségű Aicon Contemporary standján lehetett megtekinteni, gépi festésű szilikonszobrokat, voltaképp játék babákat. A két kisebb méretű közül az egyik többnyire

2. kép.
Parés Maiti:
A menet

élethűen, a parasztság férfijainak térd felett, rövidnadrág módjára megkötött *dhótíjában*, vállán sállal mutatja őt, míg a másik bottal, fedetlen felsőtesttel, illetve karikatúraszerűen felnagyított fejjel. A másik két alkotás életnagyságnál nagyobb. Az első geometrikus-sematikus egy katonát mintáz (szuvenir parafa dugóra emlékeztető stílusban), sötétbarna testszínnel, fehér alsóruhában és bajusszal, a jellegzetes kerek fekete szemüveggerettel. A második tulajdonképpen nem más, mint Superman, azonban Gándhí fejével, az S helyett G betűs jelzéssel feszülő mellkasán, valamint kék egyenruhanadrágja fölött az ikonikus *dhótíval*.

A galéria honlapján láthatók Débandzsán Ráj további, 2007-es, akrilfestésű üvegszálás szobrai, amelyek elkészítéséhez az elmúlt évek közösségi média által igencsak felkorbácsolt politikai hangulatában talán nem lelt volna elég ösztönzésre. A sorozat címe: *India Shining*, azaz „India ragyog”, a jelenlegi kormánypárt sikertelen 2004-es választási szlogenje. E szobrok a mai indiai fiatalok élethelyzeteibe helyezik a nemzet atyját: Gándhí egyszerű matracán hordozható számítógép fölé hajolva töpreng (3. kép), divatos ölebet sétáltat pórázon, zenelejátszót hallgat, illetve egy másikon annak fele zsinórját kedélyesen megosztja Dzsaváharlál Nehrúval (a kompozíciót a két politikus egyik közös, spontán képe ihlette), unokahúgai helyett gépfegyveres rendfenntartók vállára támaszkodva lépdél, végül pedig telefonos ügyfélszolgálat irodai blokkjában gubbasztva robotol. Gándhí puritán nézetei kétségkívül sok kortársa számára is anakronisztikusnak hathattak. E műalkotások csak kiemelik, mennyivel másabb lett a világ és benne India a fellépése óta eltelt két-három emberöltő alatt. Jelzik, hogy a globális világban India nem fogja tudni példáját szembehunyva követni.

3. kép.
Débandzsan Ráj:
Gándhí és
a laptop

Jóllehet Gándhí-dzsi megítélése ma változó az indiai társadalom egyes szegmenseiben, mi emlékezzünk végül néhány értékálló elképzelésére. Arra buzdított, *be the change you want to see in the world* – légy magad a változás, amelyet a világban látni szeretnél. Évtizedek múltán talán ugyanez a gondolat köszön vissza a mostanában népszerűsége szert tevő ökokritikai szemléletben, mikor azt halljuk: *think globally, act locally* – gondolkozz világléptékben, cselekedj a magad környezetében. Szintén gyakran idézett gondolata – éspedig ezt Indiában nem az angol, hanem a hindí változatában szokás gyakrabban emlegetni: *szádá dzsíván, uccs vicsár* – egyszerű élet, emelkedett gondolatok. Ez az eszme az indiai átlagembernek szól, nem a kerítéssel körbezárt csillogásnak, amely ma akár turisztikai vonzerővel is rendelkezik. Tapasztalatból beszélt, hiszen saját életében mindvégig ezt az elvet követte, legyen bár kevésbé vonzó azoknak, akik inkább az anyagi javakat, s mindenekelőtt a maguk kényelmét keresik.

Gándhí népszerűsítette azt a felfogást, miszerint „a boldogság az, amikor összhangban van, amit gondolsz, mondasz és cselekszel”. Ha ennyi idő távlatából szemléljük az életét, amelyet az egyéni szempontok helyett a közjónak szentelt, nem kételkedhetünk, hogy a mondott értelemben élete csakugyan boldog volt. *My life is my message* – az életem az üzenetem, mondta ugyancsak. Minden kétséget támasztó, gáncoskodó, elégedetlen hang ellenére nem kérdéses, hogy Mahátmá Gándhí élete egy nem múló üzenet hazájának és egy üzenet a világnak.

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Kiadott források és szakirodalom

Gandi

1927–1929 Gandi: *Experiments with Truth*. I–II. Ahmedabad, 1927–1929.

Guha

2018 Guha, Ramachandra: *Gandhi: The Years that Changed the World, 1914–1948*. London, 2018.

Káljja

2011 Káljyā, Mamtā: *Dukkham-sukkhām*. Delhi, 2011.

Lelyveld

2011 Lelyveld, Joseph: *Great Soul: Mahatma Gandhi and His Struggle with India*. Westminster, 2011.

Naipaul

1964 Naipaul, Vidiadhar Surajprasad: *An Area of Darkness: An experience of India*. London, 1964.

PÉTER SÁGI

THE LEGACY OF MAHATMA GANDHI IN TODAY'S INDIA

The essay aims to retrace what the father of the modern Indian nation means to a new generation of Indians in the beginning of the 21st century, and tries to showcase in what way his image has changed during the past decades. I give an analysis of how contemporary political sides relate to his legacy, while I touch upon the reception of his visionary innovations, sometimes eccentric habits and family history. Mahatma Gandhi's 150th birth anniversary meant an inspiration to the artists exhibiting at the Delhi Art Fair 2020, of which I provide a brief description, while giving an account of the Gandhi iconography that extends to public installations, currency notes and even t-shirt design. The conclusion explains some of his most important quotations which sum up his thinking and give us a message to remember.

Ára: 600 Ft
Előfizetőknek: 500 Ft

TERJESZTI A MAGYAR POSTA

Előfizethető személyesen a postahelyeken és a kézbesítőknél, vagy a Központi Hírlap Iroda zöldszáján: 06-80/444-444, e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu, faxon: 1-303-3440, vagy levélben a Magyar Posta Zrt. Központi Hírlap Iroda, Budapest 1008 címen.

Számonként megvásárolható a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetében (1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4., telefon: 224-6700/4624, 4626 mellék), illetve a Penna Bölcsész Könyvesboltban (1053 Budapest, Magyar utca 40., telefon: 06 30/203-1769).

A Világtörténet 2021-es évfolyamának megjelenését a Magyar Tudományos Akadémia és a Nemzeti Kulturális Alap támogatja

nka
Nemzeti Kulturális Alap